

KØBMAND OLE LUND

Af J. S. Møller.

Med Købmand Ole Lund, der fødtes i Kalundborg d. 18. Dec. 1839 og døde i København d. 7. Januar 1933, er en meget særpræget og indtagende Personlighed gaaet bort. »Historisk Samfund for Holbæk Amt« skylder ham stor Tak for hans uovertræffelige Ungdomserindringer («Fra den gamle Købmandsgaard»), der udkom i vor Aar bog for 1910 og 1911, og for den livfulde, malende Skil dring af hans lange Rejse med »Fingal«, der fandtes i vor Aar bog for 1929 og 1930.

I sidste Halvdel af det 18. Aarh. drog tre Brødre og en Fætter, jyske Bøndersønner og alle lydende Navnet L u n d, fra Gaarden »Lundegaard«, den ene efter den anden til København for at søge deres Lykke der, og de blev alle store, dygtige Købmænd, der skabte sig Formuer.

Fætteren H e n d r i k, der var opdraget sammen med Brødrene, da han tidligt var blevet forældreløs, drog først af Sted. Han blev Silke- og Klædehandler og fik tre Sønner: P. W i l h e l m blev en stor og meget berømt Naturforsker, hvis Samlinger fra Lagoa Santa i Brasilien, hvor han førte et eventyrligt Eneboerliv gennem mange Aar, danner en særlig Afdeling, »Museum Lundii«, i Zoologisk Museum i København. C h r i s t i a n blev Grosserer og var kendt for sine muntre Indfald. Han blev bl. a. Fader til nu afdøde Proprietær L u n d, Aldersro ved Vørslev, hvis store Oldsagssamling kom til Museet i Kalundborg, og Lægen M i c h a e l L u n d samt til F e r d i n a n d, der blev Kontorchef i Nationalbanken.

Den ene af Brødrene hed O l e, ogsaa kaldet »grønne Lund«, da han altid gik i Tøj af grønt Klæde. Han drev

sin Forretning op til en endog meget anselig Størrelse. Før han drog til København, var han blevet »gode Venner« med en ung Pige i Horsens, Karen Monberg, Datter af en Købmand. Karens Fader blev vel vred over, at Ole vilde rejse til København, han nægtede i hvert Fald, at de to maatte faa hinanden. Da Ole havde skabt sig en stor Formue og nu vilde have sin Karen, sagde Faderen stadig nej, men Ole var aabenbart ikke Jyde for ingen Ting, han var ogsaa stædig og ingenlunde raadvild, han gik til selve Landsfaderen, Kongen, og bad denne hjælpe sig. Denne udfærdigede da et kgl. Reskript, hvorved det paalagdes Øvrigheden i Horsens at foranstalte Jomfru Karen »udleveret« til Grosserer Lund til Hustru, da hendes Forældre ikke fandtes at have »skellig Grund« til at nægte deres Samtykke! Det blev et lykkeligt Ægteskab. Om denne Ole Lund fortæller Troels-Lund, at han havde en klar Forstand og et varmt Hjerte; med vaagen Interesse for alle Forhold forenede han et indtagende Ydre, et muntert Sind og et godlidende Vid. Med mærkværdig Lethed tilegnede han sig hin Tids Dannelse. Og Ole Lund Nr. 2 har selv fortalt om hans varme Hjerte, klare Forstand og muntre Humør, hvormed han forbandt et indtagende Ydre.

En Søn i dette Ægteskab hed Mourits Monberg Lund, og han blev Fader til nu afdøde Ole Lund, der saaledes blev opnævnt efter Bedstefaderen. En Datter hed Anna Cathrine, hun blev forannævnte Kontorchef Ferdinand Lunds anden Hustru og Moder til tre Sønner: Henrik Ferdinand, der blev Kontorchef i Statistisk Bureau, Ole Henrik, der blev Ejer af Taagerudgaard, og Troels-Lund, der blev Professor og vort Lands største og mest folkeyndede kulturhistoriske Forfatter. De to allerede forhen ret nærstaaende Familier blev da knyttet endnu nærmere sammen ved dette Ægteskab. Ferdinand Lunds første Hustru, Petrea, var Søster til vor geniale, verdensberømte Forfatter Søren Kierke-

gaard og til Aalborg-Bispen P. Chr. Kierkegaard. En anden af disses Søstre, N ic o l i n e, var gift med Ferdinand Lunds Broder Christian. Saa underligt var det gaaet til, at i Slutningen af det 18. Aarh. var yderligere en fjern Slægtning af de tre Brødre og af Fætteren, Husmandsdatteren fra Brande Sogn A n e L u n d, ogsaa draget til København og var der blevet gift med Hoserkræmmer M i c h a e l K i e r k e g a a r d; hun blev saaledes Moder til en af Danmarks allerberømteste Mænd. Mellem Familien Kierkegaard og Familierne Lund var der da ikke blot Slægtskab paa mere end en Maade, men ned gennem Aarene ogsaa nært Venskab og stærkt Sammenhold. I Ægteskabet med Petrea Kierkegaard havde Ferdinand Lund fire Børn: H e n r i e t t e, der har skrevet nogle fornøjelige »Erindringer fra Hjemmet«, der udkom 1909 og bl. a. ogsaa fortæller om Besøg i Kalundborg; V i l h e l m, der blev Ejer af Annissegaard, C h r i s t i a n, der blev Ejer af Bregningegaard, og P e t e r S e v e r i n, der blev cand. theol. og faldt som Frivillig i Krigen 1864; han synes at have været et endog meget indtagende Menneske.

Om Kontorchef F e r d i n a n d L u n d fortæller Sønnen Troels-Lund, at han, der var en dygtig Bankmand, dog helst havde sine Tanker i fjerne Lande men maatte nøjes med at gøre virkelige Ekskursioner ud i Guds frie Natur i Byens Omegn, blød og drømmende som hans Natur var. Hans Lyst havde været til at blive Kunstner som hans jævnaldrende nære Slægtning, Historie- og Teatermaleren T r o e l s L u n d, Søn af Ole Lund og Karen Monberg. Hans Længsles Maal var i Ungdommen en Rejse til Kina, men i sidste Øjeblik blev han snydt for at komme med paa Grund af Pladsmangel.

*

M o u r i t s M o n b e r g L u n d var oprindelig bestemt til at gaa Embedsvejen; han tog en juridisk Eksamen men uddannede sig senere til Landmand. Da ramte en

god Skæbne ham, han blev gift med Louise Ostermann, Datter af en velstaaende Købmand N. C. D. Ostermann, der ejede Gaarden paa Hjørnet af Kordelgade og Møllestræde i Kalundborg, hvortil ogsaa hørte et større Landbrug. Fra nu af blev han knyttet til Kalundborg, Deltager i Forretningen og fra 1848 Eneejer. Han drev Forretningen frem til en betydelig Størrelse, havde flere egne Skibe i Søen, drev en stor Kornhandel — særlig paa England, havde Maltgøreri («Kalundborg-Byg» var særlig berømt som Maltbyg) og Brændevinsbrænderi. Hans Akvavit blev saa berømt, at den blev Kong Frederik VII's Yndlingsdrik, en »MML« kaldtes den i Datidens Sprog. Hans Hustrus Søster var gift med en anden af Byens store Købmænd, H. P. Raae, der boede i »Lindegaarden«, hvor Museet nu har til Huse, medens Butikken laa lige overfor paa Gadens anden Side. En anden Svoger var Henrik Ostermann, der ogsaa drev en stor Købmandsforretning, i Byens østre Del. Disse tre Svogre har i Virkeligheden paa deres Tid behersket Kalundborg forretningsmæssigt, men M. M. Lunds var den største. Paa sine ældre Dage skrev han en lille, god og værdifuld Bog om Kalundborg, særlig om dens økonomiske Udvikling i hans Levetid («Optegnelser om Kalundborg Købstad», 1854). Han var utvivlsomt en fin, dygtig, rettænkende og tillige munter Mand, hvis Frokoster var lige saa berømte som langvarige. Af Billeder fremgaar, at han havde et ualmindelig aandfuldt og smukt Ansigt.

*

I dette velhavende, store Købmandshjem voksede Ole Lund da op. Gaarden indtog en stor Karré; mod Kordelgade og naaende til Møllestræde en grundmuret en-etages Bygning, hvori der fandtes Butik, der baade af Ydre som i det Indre var uhyre beskeden efter Nutids Krav; her fandtes ogsaa Kontor, et Par Opholdsstuer og andre Rum. Mod Kordelgade laa den store, to-etages,

smukke Bindingsværksbygning med den høje Stentrappe midt for Huset. Hertil kom en enlænget Bindingsværksbygning mod Møllestræde og Lille Møllestræde samt Magasiner, Brænderi og en Mellembbygning. Bag sidstnævnte og Hovedbygningen en lille, yndig Have, medens en meget stor Have laa op ad Møllebakken. I den vældige Gaardsplads, hvortil fører en Port fra Møllestræde, kunde rummes en Mængde Vogne. Gaarden, der er fra 1777, staar i alt væsentligt som i Ole Lunds Barndom og er meget velholdt, men dør, hvor Købmanden regerede, har nu Kalundborg Bibliotek sine Lokaler, et Magasin er bl. a. indrettet til Foredragssal. Sjældent kommer der nu en Vogn i Gaarden.

Fra Ole kunde stavre omkring, har han sikkert haft sin Gang overalt i den store Bedrift, hvor der baade ude og inde har været Folk nok til at give sig af med en rask Dreng. Af hans Erindringer ses det tydeligt, at han tidligt har haft baade Øjne og Ører med sig, og at han ikke mindst har høstet Belæring i »Køllestuen« bag Butikken, hvor Folkene spiste, hvor et Par Piger sov om Natten i Slagbænken, hvor bl. a. Karle og Piger »rev Fjer« efter Gaaseslagtingen, og hvor de holdt Fest Højtidsaftner. Fri Tumleplads var der nok af i den store Gaard og i Magasinerne som paa Gaardens meget vidtstrakte Marker (ca. 200 Tdr. Land), hvor der dreves Landbrug. Sin første Skoleundervisning fik han hos Organist Olsen, der holdt Skole i en lille Stue, men et Aar efter blev han sat i en større Skole paa Torvet hos cand. phil. Bagger; her var han med til drabelige Drengeskampe, der udfægtedes mellem Slotsruinerne.

Men i 11 Aars Alderen hørte dette fri og sikkert ret ubundne Liv op; han blev da sat i Bohrs Skole i København og kom til at bo hos Onkelen, Kontorchef Ferdinand Lund, der da var gift for anden Gang. Her var han i 6 Aar. Om Vinteren boede Familien i Ejendommen paa Gammeltorv, om Sommeren paa gamle Bakkehus, der, som han skriver, »heldigvis ikke den Gang var omdannet

til Idiotanstalt«; derude levede han rigtig op som det Friluftsbarn, han var, thi Livet inde i Huset paa Torvet har sikkert været ham tvungent. Hans Faster var en myndig Husfrue, der krævede, at alt skulde gaa efter en Snor. Men der var jo ogsaa de mange begavede, delvis jævnaldrende Børn; der mødtes ogsaa de ældre Slægtninge, og selv om Drengen ikke forstod al deres Tale, har Indtryk maattet fæste Bo i hans Sind af de mangeartede Interesser, der kom paa Bane. Mellem Børnene i dette Hjem og de andre Børn, der efterhaanden ogsaa kom i Kalundborg hjemmet, blev der indgaaet en Art Fostbroderskab, derfor skulde nogle af Børnene i Kalundborg gaa i Skole i København og bo der, og derfra skulde saa mange som muligt tilbringe Ferierne i Kalundborg, og dette skete gennem mange Aar i rigt Maal. Mange af Slægtens Venner fandt ogsaa Vej til Kalundborg, hvor der var Husrum til mangfoldige Gæster.

Alt dette gav i Sandhed Udviklingsmuligheder for en rask og opvakt Dreng. Ole Lund var ikke ene om sin Trang til Friluftsliv. Troels-Lund fortæller om de tre Brødre Lunds og Fættens Hendriks Børn, at »Lysten til Friluftsliv, ubevidst Længsel tilbage til den Natur, som deres Fædre havde forladt for at ombytte den med Byliv, blev lidt efter lidt Mærket, der prægede det andet Slægtled«. At denne Lyst ogsaa gik til tredie Slægtled, derpaa blev Ole Lund selv et Bevis. Vandringer i Naturen, helst med Bøssen i Haand, blev hans kæreste Idræt. Fra Dreng kunde han ro og sejle en Baad, og de Ture, han og Fættene foretog paa Kalundborg Fjord, hørte til de kæreste Erintringer hos dem alle. Troels-Lund har i sine Erintringer (»Et Liv«, 1924) meget smukt skildret disse Feriebesøg i Kalundborg.

Som 17-aarig ung Mand kom Ole Lund tilbage til Hjemmet, han skulde nu være Købmand. Han skriver selv, at »det var et uheldigt Arrangement, jeg havde i Virkeligheden den Gang ikke Spor af Lyst til Handelsvirk-

somhed. I Grunden havde jeg i de Aar mest Lyst til alt andet end netop det, jeg var bestemt til; jeg var et Friluftsmenneske og kunde daarligt finde mig i regelmæssigt og bundet Arbejde inden Døre«. Det kan vist med Sandhed tilføjes, at Lysten til Købmandsvirksomheden aldrig rigtig kom, selv om han gik dertil med god Vilje.

I 1860 forlovede han sig, men da han var for ung til at gifte sig og selv havde Lyst til at komme ud, blev det ordnet saaledes, at han skulde sejle et Par Maaneders Tid med Faderens Sejlskib »Fingal«, der under Førelse af hans Svoger, **H u g o F r i m o d t**, afgik samme Aar. Sejladsen, der kom til at føre ham langt videre om end oprindelig bestemt, har han selv skildret med smittende Humør i »Fra Holbæk Amt« 1929 og 1930 (»En 18 Maaneders Rejse med Sejlskib for 70 Aar siden«).

Efter Hjemkomsten begyndte han for Alvor at tage Del i Forretningen, ikke Butikssalget, der sikkert alle Dage kedede ham, men særlig Korn- og Tømmerforretningen. Først efter Krigen, den 23. Oktbr. 1864, kunde han hjemføre sin Kæreste, **M a n n e O s t e r m a n n** (født 11. Febr. 1841) fra Kelleklintegaarden som sin Brud. Hun var tillige hans Søskendebarn, da hendes Fader var Broder til hans Moder. I de to første Aar boede de i »Holst's Gaard«, der laa paa Hjørnet af Møllestræde og Lille Møllestræde. Med hende levede han et langt, harmonisk Ægteskab. Efter Faderens Død den 22. Novbr. 1866 overtog han selv Gaarden og Forretningen; denne var da allerede med de ændrede økonomiske Forhold gaaet en Del tilbage.

*

Ole Lunds Afstamning, fra fædrene Side fra en stor og meget dygtig Slægt med Datidens højeste Hovedstadskultur, af hvilken han maatte blive stærkt paavirket, paa mødrene Side fra en solid og dygtig Provinskøbmandsslægt, blev bestemmende for hans Væsens Indhold — og for hans Liv. Man kan tydeligt spore Karaktertræk hos flere af hans Slægtninge i København, der gik igen hos

ham, hans Lyst og Trang til Friluftsliv og til at se fremmede Lande, hans skarpe lagttagelsesevne, der i hans

Købmand O. Lund som 80-aarig.

ældre Alder gjorde ham til en historisk Skildrer af ikke almindelige

Dimensioner, hvor hans Humor, hans varme Hjerte og godlidende

Sind, hans Ret-tænkenhed i alle Forhold ogsaa kom til at gøre sig gældende. Fra sin fædrene Slægt arvede han da ogsaa Pennens Gave; hans

Fremstillings-evne blev den fødte Skribents, som han var den fødte Humorist. Den, der, som Forfatteren af disse Linier, har haft den Glæde

at kende ham godt i hans ældre Aar, maatte Gang paa Gang beundre hans Evne til at fortælle et Træk, en Begivenhed, og hans herlige, stille Lune, der holdt sig ind i hans høje Alderdom. Han mestrede med stort Talent og-

saa Lejlighedsvisens Kunst, ligesom han mestrede den langthenrækkende Epos' Kunst. Et aldrig udgivet stort, herligt Digt i Heksametre, præget af Homers Odysse og af Holbergs Peder Paars, om hans Jagtglæder paa Vrøj er fyldt af Lune og barokke Indfald. Desværre blev hans Erindringer i sin Tid trykt i stærkt beskaaret Tilstand, de burde udgives nu i sin Helhed.

Men med Afstamningen fra sin mødrene Slægt og som Søn af Provinsbyens største Købmand maatte han blive Købmand. Og Købmand blev han vel med god Vilje men med ringe Lyst. Havde han kunnet følge sin Lyst, var han sikkert blevet alt andet, Naturforsker eller Arkæolog, i hvert Fald noget der havde Tilknytning til Naturen og dens Gaader. I Butikken satte han sikkert nødigt sine Ben, anderledes med Storhandelen der gik med Skib fra Havn til Havn, ofte til fremmede Lande, England, Norge og andre. Men Storhandelen svandt ind ved Tidernes Ugunst, større Brændevinsbrænderier voksede op andre Steder. Det blev da Naturen der stedse drog ham. Jagten hørte stedse til hans største Glæder, ikke Jagt for at dræbe men for at leve sammen med Dyrene i Naturen og studere deres Liv og for at nyde Naturens evigt veksellende Spil af Farver og Lys. Han blev da ogsaa et stort Stykke af en Ornitholog, og alt, hvad han skød eller fangede af sjældent, skænkede han til Zoologisk Museum. Da han saaledes nede paa Sydenden af Afrika havde fanget en stor Samling sjældne Græshopper og havde skænket dem til Museet, udbrød dettes Direktør: »Fortræffeligt, fortræffeligt! Det maa jo have været en ældre Videnskabsmand, der kunde samle alt dette«, og han var den Gang dog kun godt 20 Aar gammel. Betegnende for ham som Samler, og han blev en ivrig Samler, var, at han aldrig samlede til sig selv. Gennem mange Aar foretog han saaledes arkæologiske Undersøgelser paa Egnen og udgravede Høje, oftest i Samarbejde med sin mangeaarige Ven, Arkæologen Ludvig Zinck, der ofte aflagde Be-

søg her med Broderen, Skuespiller Otto Zinck, ofte ogsaa i Selskab med to af Datidens berømteste Videnskabsmænd, Zoologen og Arkæologen, Prof. Japetus Steenstrup og Arkæologen Professor Worsaae — eller Fættren, den senere Professor anatomiae Chiewitz. Det siger sig selv, at Diskussionerne om de gjorte Fund med saa betydelige Mænd har været af Betydning for Ole Lund selv. Gennem 40 Aar, lige til Zincks Død, gravede de to Venner ufortrødent hver Sommer i Egnens mange Gravhøje. Med fuld Ret modtog han da ogsaa paa 70-Aars Fødselsdagen Hilsner baade fra Zoologisk Museum og fra Nationalmuseet. De fleste Oldsager, han selv fandt og samlede, overlod han til Zinck og til Proprietær Lund, Aldersro, noget til dennes Broder, Kommune læge Michael Lund. Med Proprietær Lunds store Oldsagssamling fik Kalundborg Museum da saa at sige alt, hvad Ole Lund havde skænket disse to Brødre. Resten af sine Fuglesamlinger skænkede han ved sin Bortrejse til Samlingen ved Byens Skoler, og af andre Ting har han skænket Kalundborg Museum særdeles meget. Uegennytte, Glæden ved at give, glæde og gavne andre hørte da til hans Karaktertræk. Det er ogsaa betegnende for ham, at han senere har skænket Biblioteket et stort, smukt Maleri og en gammel bøhmisk Lysekrone, der begge en Gang prydede den Stue i Hjemmet, hvor Bibliotekets Haandbogsamling nu findes. Da han blev gammel, var han endnu uforlignelig til at lave morsomt og godt Legetøj til Børnebørnene, og han kunde sætte en ituslaet Urne sammen som faa. Fingernem var han nemlig trods Manglen af tre Fingre paa den ene Haand, som han havde mistet ved et Vaadeskud i sin Ungdom.

Altid var han oplagt til Spøg og Gammen. Festtimer var det derfor i Hjemmet, naar Otto Zinck eller naar den berømte kgl. Skuespiller Kristian Mantzius aflagde Besøg her, og det gik hyppigt paa. Naar sidstnævnte spillede paa Byens primitive Teater eller gav Op-

læsningsaftner her, boede han altid hos Ole Lunds Forældre, og Ole Lund selv var hans stadige Hjælper ved alt Arrangement; saa perlede Vinen i Glassene, saa det for-slog noget! Ole Lund lignede, naar man saa ham paa Ga-den i hans senere Aar her, en stille Videnskabsmand, der færdedes i sine egne Tanker; men han havde sikkert et aabent Blik for det, han vilde se og høre.

Allerede omkring Midten af 90'erne udlejede han Bu-tikken, men han vedblev at drive en gros-Handelen, navn-lig nogen Kul- og Kornforretning, og Gaarden fyldtes fremdeles af Bøndernes Vogne. Men den store Gaard blev efterhaanden til Besvær for de to gamle, hvorfor de solgte den 1916, om de end blev boende i de gamle, kære Stuer og fremdeles drev nogen Forretning. Men efter Hustruens Død den 22. Juli 1917 følte han sig for ene her, hvorfor han i 1918 flyttede til København for at tage Ophold hos sin Svigersøn og Datter.

Ole Lund skulde ikke blive forskaanet for tunge Sor-ger, de tungeste, da Haaret var blevet hvidt. Alderen bøjede hans Ryg, og til sidst mistede han baade Syn og Hørelse. Men kærlig Pleje lindrede hans sidste svære Aar. Og dog kunde endnu i hans høje Alderdom hans Hu-mor bryde frem, sit uforlignelige lyse Syn paa Livet be-holdt han.

Som Købmand var han til det yderste retskaffen men iøvrigt sikkert ordinær. Men som Menneske var han inden for sin Stand en Ener, der var et Hovede højere end alle andre — uden at ville være det. Beskedenhed prægede hele hans ydre Fremtræden.

I hans Fødeby vil hans Navn ikke kunne glemmes. Over Porten til den gamle Købmandsgaard er nu skaaret i Eg: OLE LUNDS GAARD. En Gade har faaet hans Navn. Paa Byens Kirkegaard hviler han ved sin Hustrus Side. Og i sine Erindringer har han selv sat sig det varigste og lodigste Minde.